

นักวิชาการในสถานการณ์ความรุนแรง

เหตุการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในห้วงเวลาหลายปีมานี้ ก่อให้เกิดคำถามถึงบทบาทของหลายๆ ฝ่าย หลายๆ สถาบันที่อยู่ในพื้นที่ โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาอย่างมหาวิทยาลัยที่มีหน้าที่ในการประสิทธิ์ประสาทความรู้แก่สังคม มักจะเจอกับคำถามมากเป็นพิเศษ เพราะปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นอยู่นี้ส่วนหนึ่งมีรากเหง้ามาจากองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ขาดตกบกพร่อง ตื้นตันไปด้วยอารมณ์ และประวัติศาสตร์แห่งชาติที่ถูกสร้างให้คับแคบ ไม่เปิดรับความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยจึงถูกคาดหวังให้กระทำตัวเป็นองคาคพพที่กล้าหาญในการสร้างและให้ความรู้ที่รอบด้าน เหมาะสม และไม่คับแคบ

อย่างไรก็ตาม ความเป็นจริงก็คือว่า หน่วยงาน หรือบุคลากรในมหาวิทยาลัยกลับไม่สามารถกระทำอย่างนี้ได้เท่าที่ควร เนื่องจากความรุนแรงของสถานการณ์ ความไร้เหตุไร้ผล ตลอดจนความขาดพร่องในหลักการของสงคราม ได้ทำให้ทุกๆ ฝ่ายต่างไม่กล้าที่จะทำการใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งนี้โดยตรงและเป็นทางการ นอกจากจะพยายามเคลื่อนไหวในลักษณะของงานกิจกรรมประชาสังคม หรืออาจจะมีการวิจัยด้านผลกระทบและสถิติของเหตุการณ์

การเคลื่อนไหวในลักษณะนี้สร้างอุปการให้แก่การเติบโตทางสำนักด้านสิทธิและอัตลักษณ์ของคนในจังหวัดชายแดนไม่น้อย โดยเฉพาะสิทธิและ

(1)

ปีที่ 19
ฉบับที่ 2
เม.ย.
-
มี.ย.
2556

อัตลักษณ์ที่จะ “เป็นไทย” หรือไม่และเมื่อใดมหาวิทยาลัยมีข้อมูลสถานการณ์ และปรากฏการณ์ป้อนให้แก่สังคมไทย (ซึ่งเป็นสังคมที่ขาดแคลนสถิติ และการเก็บรวบรวม) อย่างสม่ำเสมอและแม่นยำพอสมควร แต่สิ่งที่ขาดหายไปก็คือองค์ความรู้ในระดับลึกและหลากหลายที่สามารถปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์ของผู้ที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ความรุนแรงฝ่ายต่างๆ ทุกฝ่าย

เรามีข้อมูลเหตุการณ์ ข้อมูลผลกระทบ มีความตื่นตัวตื่นสำนึกทาง อัตลักษณ์และชาติพันธุ์ สำนึกทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของผู้คน พลเมือง แต่ความตื่นตัวดังกล่าวนี้บางครั้งก็ถูกแปรไปเป็นอื่น เพราะข้อมูล และองค์ความรู้ โดยเฉพาะด้านประวัติศาสตร์นั้นยังคงเดิม

เราพยายามหลีกเลี่ยงหนีจากความเป็นมาอันคับแคบของประวัติศาสตร์ แห่งชาติ แต่การหนีก็สวingsกลับไปสู่ความเป็นมาอันผิดหนืดปราศจากพลวัต ของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

นี่คือปัญหาและความอ่อนไหวของการเคลื่อนไหวของฝ่ายวิชาการ หรือ อาจเรียกว่าฝ่ายประชาสังคม ที่ดำเนินงานอยู่ในท้องถิ่น เป็นปัญหาที่เกิด มาจากเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งก็คือ สถานการณ์ความรุนแรงระลอกนี้มี ระดับความซุลมุนซุลเกสูงมาก ความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ของคนในพื้นที่มีไม่มากนัก หน้าที่ทางวิชาการกับการปกป้องตัวเองจึง สำคัญพอๆ กัน ด้วยเหตุนี้ จึงไม่แปลกถ้าเราจะเห็นนักวิชาการในสถาบัน การศึกษาออกมาดำเนินกิจกรรมในลักษณะของเอ็นจีโอ

การเคลื่อนไหวในลักษณะดังกล่าว มุ่งสร้างสำนึกทางสังคมและ การเมืองของผู้คน ให้พลเมืองคำนึงถึงสิทธิ (ทั้งในฐานะพลเมืองและ ความเป็นมนุษย์) ของตัวเอง พร้อมๆ กับรู้จักมองโลกด้วยสายตาของผู้ ได้รับผลกระทบในฐานะพลเมือง ซึ่งในสถานการณ์เช่นนี้ ผู้ได้รับ ผลกระทบมักจะพุ่งเป้าไปที่การกระทำของรัฐ เพราะภาพของรัฐนั้นถือเป็น “เป้าใหญ่” ด้วยเหตุนี้ เสียงเรียกร้องจึงมักจะถูกรอกเข้าไปสู่ปลายกรวยที่เป็น รัฐมากกว่าฝ่ายอื่นใด (แม้แต่ฝ่ายเอ็นจีโอเอง)

แต่ความเป็นจริงก็คือ แม้เราจะเห็นว่ารัฐบาลเป็นใคร เป็นคนจาก

พรรคไหน นายกรัฐมนตรีชื่ออะไร รองนายกรัฐมนตรีผู้รับผิดชอบเรื่องนั้นนี่ เป็นใคร แต่เอาเข้าจริงแล้ว คำว่า “รัฐ” กลับไม่มีเจ้าภาพที่ชัดเจนและเปลี่ยนไปได้เรื่อยๆ เปล่งเสียงไปไม่รู้คนรับฟังจะเป็นใคร ใครควรจะไปดำเนินการตามเสียงที่เปล่งเรียกร้องนั้น

การเรียกร้องเอากับรัฐจึงเรียกร้องไปได้เรื่อยๆ เพราะมันไม่ผูกมัดกับคนของรัฐคนใดคนหนึ่ง แต่มันผูกมัดกับความเป็นนามธรรม การวิพากษ์วิจารณ์รัฐจึงมักจะไม่ค่อยพลาดเป้า สามารถถูกได้ทุกเรื่อง (ดังสังเกตได้จากเอ็นจีโอ และวรรณกรรมเพื่อชีวิตในยุคทศวรรษ 2520-2540 มักจะวิพากษ์รัฐพวกเขาวิพากษ์ได้ทุกเรื่องและมักจะถูกหมด) แม้ว่าสุดท้ายแล้วมันมักจะไม่ได้เรื่องก็ตาม เว้นไว้แต่บางครั้งเมื่อวิพากษ์วิจารณ์มากเข้าคนของรัฐคนใดคนหนึ่งอาจจะได้ยิน เอาข้อวิพากษ์วิจารณ์ไปดำเนินการ ก็ถือว่าเป็นความสำเร็จ หรือบางทีวิพากษ์วิจารณ์แล้วเคลื่อนไหวเข้าไปกดดันในสิ่งที่เป็นรูปธรรมของรัฐ เช่น ถนน ดึงกระทรวง ทำเนียบ ฯลฯ เมื่อนั้นเรื่องก็จะเกิดมีเจ้าภาพขึ้นมา

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการรวมพลกันเรียกร้องเช่นนี้ต่อประเด็นสถานการณ์ความขัดแย้งในชายแดนภาคใต้นั้นมีน้อยมาก เพราะผู้เคลื่อนไหวส่วนหนึ่งเห็นว่า ความขัดแย้งในชายแดนภาคใต้นั้นไม่ใช่ปรากฏการณ์ที่อยู่ๆ ก็เกิดขึ้น แต่เป็นผลพวง เป็นผลไม้ หรือความสูงองมของประวัติศาสตร์แห่งการกดขี่ในอดีต การรวมคนขึ้นไปกดดันรัฐบาลจึงไม่มีใครทำ ทำไปก็ไม่รู้จะไปเปลี่ยนอะไรได้ฉบับล้น เนื่องจากเรามั่นว่า ปัญหานี้เป็นเรื่องของอดีตที่ติดพ่วงมากับการสถาปนาความเป็นศูนย์กลางของกรุงเทพฯ ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น แม้ว่าเอาเข้าจริงแล้ว อดีตลักษณะนี้จะเกิดขึ้นกับรัฐสมัยใหม่ส่วนใหญ่ที่เติบโตขึ้นเป็นรัฐชาติรวมศูนย์ก็ตาม

เมื่อเริ่มโจทย์เช่นนี้ ประวัติศาสตร์แห่งการกดขี่จึงถูกนำมาสร้างคำอธิบายต่างๆ นานามากมาย ต่อเหตุการณ์ใดๆ ก็ตาม วาทกรรมว่าด้วย “ประวัติศาสตร์แห่งการกดขี่” ที่กลายเป็น “ประวัติศาสตร์บาดแผล” มักจะถูกนำมาสร้างความกระจ่าง

แม้ว่าในระยะหลังๆ จะมีหลายฝ่ายพยายามสร้างคำอธิบายและเสนอข้อเรียกร้องใหม่ ให้ “ข้ามให้พ้นประวัติศาสตร์แห่งการกดขี่” โดยพยายามนำเสนอแง่มุมทางประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมและความคิดขึ้นมาเพื่อนำเสนอให้เห็นถึงข้อมูลและมุมมองในประวัติศาสตร์ปัตตานีที่กว้างและหลากหลายมากขึ้นแต่สุดท้ายแล้ว แม้ประวัติศาสตร์สังคมจะเต็มไปด้วยสีสันและน่าตื่นตาตื่นใจ เช่น โรงภาพยนตร์ในปัตตานี ทหารญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่ปัตตานี ประวัติศาสตร์ชุมชนกับเหมืองโต๊ะโมะ เพลงดิเกร์มิวสิกกับปัตตานี ยุคสมัยใหม่ ฯลฯ แต่ประวัติศาสตร์ทั้งหลายนี้ก็ไม่เร้าอารมณ์ความรู้สึกเท่ากับประวัติศาสตร์บาดแผล

นี่คือความน่าเป็นห่วงว่า สิ่งที่เราทำมาทั้งหมด ไม่เพียงแต่จะไม่สูญเปล่าเท่านั้น หากแต่จะยังโหมเร้าให้ทุกรอยมีรีร้อยบาดแผลที่ไม่มีวันรักษาเยียวยาหายอีกด้วย